

I. DÖNEM TBMM'DE MENTEŞE (MUĞLA) MEBUSU DR. TEVFIK RÜŞTÜ BEY'İN (ARAS) FAALİYETLERİ

Selahattin BOZKURT¹

Öz

I.Dönem TBMM Türk Parlamento tarihinin belki de en önemli meclisidir. Yeni Türk Devletinin kuruluşunu gerçekleştiren bu meclise TBMM'nin I inci Dönemi için yapılan seçimlerde Menteşe Milletvekili olan Kurmay Yarbay Mahmut Bey'in Düzce'de ayaklanmacılar tarafından şehit edilmesi üzerine, yerine 17 Haziran 1920'de Tevfik Rüştü Bey (Aras) seçilmiştir. Atatürk'ün Dışişleri Bakanı olarak da bilinen Tevfik Bey, özellikle II. Dünya Savaşı öncesi izlediği dış politika ile Türk diplomasi tarihinde derin izler bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşından yenilgiyle ayrılmasıyla, Eskişehir-Afyon bölgesine gelerek milli mücadeleye katılmıştır. Mecliste oldukça aktif rol oynayarak ülkenin kurulma aşamasında önemli görevler üstlenmiştir. Dönem içerisinde 32'si gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 130 konuşma yapmıştır. Bu çalışmada I. Dönem TBMM açık ve gizli celse toplantı tutanakları kullanılarak Tevfik Bey'in biyografisi ve I. Dönem TBMM'deki faaliyetleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: I. Dönem TBMM, Menteşe, Muğla, Tevfik Rüştü Bey, Milli Mücadele

ACTIVITIES OF MENTEŞE (MUĞLA) DEPUTY DR. TEVFIK RÜŞTÜ BEY (ARAS) IN THE FIRST TERM TBMM

Abstract

The first term of Grand National Assembly is perhaps the most important assembly in the history of the Turkish Parliament. In the elections held for the 1st term of the Turkish Parliament, which established the new Turkish State, Tevfik Rüştü Bey (Aras) was elected on June 17, 1920 in the place of Staff Lieutenant Colonel Mahmut Bey, who was martyred in Düzce by insurgents. Tevfik Bey, also known as Atatürk's Foreign Minister, left deep traces in the history of Turkish diplomacy, especially with the foreign policy he pursued before the World War II. With the defeat of the Ottoman Empire in the World War I, Tevfik Bey came to Eskişehir-Afyon region and joined the national struggle. Playing an active role, he assumed important tasks in the assembly and during the establishment of the country. During the period, he gave 130 speeches on the bench, 32 of which were in secret sessions. In this study, the biography of Tevfik Bey and his activities in the 1st Term Turkish Grand National Assembly will be discussed using the minutes of the first term Turkish Grand National Assembly's open and secret session meetings.

Keywords: The First Term TBMM, Menteşe, Muğla, Tevfik Rüştü Bey, National Struggle

¹ Öğr. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, ORCID 0000-0001-7676-7206, selahattin.bozkurt@ dpu.edu.tr

Başvuru Tarihi (Received): 04.05.2020 **Kabul Tarihi** (Accepted): 08.07.2020

Giriş

Mondros Mütarekesi ile 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti yenilgiyi kabul ederek I. Dünya Savaşından resmen çekilmiştir. Mütarekenin imzalanmasıyla birlikte işgal devletleri 7. maddeye dayanarak Anadolu'yu işgale başlamışlardır. İşgaller karşısında İstanbul Hükümetinin etkin bir şekilde tepki göstermemesi üzerine, Türk milleti kendi tedbirlerini almaya başlamıştır. Bu amaçla önce Müdafai Hukuk Cemiyetleri, daha sonra da silahlı mücadele için Kuva-yı Milliye kurulmuştur. Dr. Tevfik Rüştü Bey de 1920'de İstanbul'dan Eskişehir'e gelerek Kuva-yı Milliye'ye (Gülekli-Onaran; 1973: 48) katılmıştır. Türk siyasi hayatında aktif ve renkli bir kişilik olan Tevfik Bey'in hayatını iki dönem olarak ele almak gerekir.

1.Tevfik Rüştü Bey'in Hayatı

1.1. Milli Mücadele ve Öncesi Hayatı

1883 (1299) yılında Çanakkale'de dünyaya gelmiştir. Babası Hasan Rüştü Bey'dir. Tevfik Rüştü Bey, babasının memuriyetinden dolayı ilk ve orta öğrenimine ülkenin çeşitli bölgelerinde devam etmiştir. (Çoker; 1995: 762) (Ahmet Tevfik Rüştü Bey Dr. (Aras), Hal Tercümesi, TBMM Arşivi, Sicil No: 33.) Üniversite eğitimini Beyrut Fransız Tıbbiye Mektebinde (Çoker; 1995: 762), yüksek ihtisasını da Paris Broca Hastanesinde Jinekoloji ve Doğum alanında (Tinal; 2002: 1260) tamamlamıştır. İzmir Gureba Hastanesinde bir süre çalıştıktan sonra 16 Şubat 1909'da Selanik İl Sağlık Müfettişliğine atanmıştır. Tevfik Rüştü Bey burada siyasetle ilgilenmeye başlayarak İttihat ve Terakki Fırkasına girmiştir (Tinal; 2002: 1260; TBMM Arşivi, Sicil No: 333) 13 Ekim 1911'de "Meclis-i Umur-u Tıbbiye-i Mülkiye" azalığına getirilmiştir. 13 Mart 1913'te Sıhhiye Müdürlüğü 1. Müfettişliğine atanmıştır. Daha sonra Hıfzıssıhha Müdür Muaviniği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Sıhhiye Müfettişi Umumisi ve Yüksek Sıhhat Meclisi Üyeliği (Çoker; 1995: 762) görevlerinde bulunmuştur.

Tevfik Rüştü Bey, Selanik'te görev yaparken girdiği İttihat ve Terakki Fırkasında daha sonra genel sekreterlik görevinde bulunmuştur. İzmir'e tayin olduğunda ise burada yayınlanan İttihat gazetesinde yazdığı yazılar ile halkı Meşrutiyet yönetimine alıştırmaya çalışmıştır (Arıkan;1985: 109) Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşından yenilgiyle ayrılmasıyla, İttihat ve Terakki Fırkası son kongresinde 1 Kasım 1918'de kendini fesih etmiştir. Bunun üzerine ittihatçıların kendileri için yeni bir oluşuma gittikleri görülmektedir. İttihatçılar, son kongrelerinde Teceddüt adıyla yeni bir fırka kurmuşlardır. Tevfik Rüştü Bey de, bu fırkada idare encümeni üyesi olarak kurucular (Tunaya; 2000: 112) arasında yer almıştır. Tevfik Rüştü Bey, anılarında bu durumu şöyle açıklamaktadır. "...işte o sıralarda İttihat ve Terakki Partisi'nin son kongresi toplandı. İttihat ve Terakki'nin yerini almak üzere yeni bir parti kurulmasına, bunun daha geniş esaslı bir demokrat programı bulunmasına ve adının da Teceddüt Fırkası olmasına karar verildi. Bende yeni firkanın merkez idare heyetine getirildim. Maksudumuz, meşru vasıtalara başvurarak memleketin istiklalini korumaktı" (Aras; 1945: 1261)

İşgal devletlerinin İttihat ve Terakki Partisi mensuplarını savaş suçlusu ilan ederek tutuklamaya başlamasıyla birlikte, Tevfik Rüştü Bey de 30 Ocak 1919'da tutuklanmıştır. İstanbul'da Bekirağa Bölüğüne konulan Tevfik Rüştü Bey, buradan daha önceden tanıştığı ecza deposu sahibi La Fontainei isimli bir kişi tarafından kurtarılmıştır (Bayar; 1997, C. 5: 61) Tevfik Rüştü Bey Milli Mücadeleye katılmak üzere Anadolu'ya geçerek, Eskişehir ve Afyon bölgesinde faaliyetlerde bulunmuştur. I. Dönem TBMM'ye Menteşe Mebusu olarak seçilen Kurmay Yarbay Mahmut Bey'in şehit olması üzerine, yerine 17 Haziran 1920'de Tevfik Rüştü Bey mebus olarak seçilmiştir. (Çoker; 1995: 762)

I. TBMM'de Sağlık, Bütçe, Dışişleri, Anayasa, İktisat komisyonlarında görev almıştır. III. Toplantı yılında Dışişleri Komisyonu Kâtipliği ve İktisat Komisyonu Başkanlığı yapmıştır. Kısa

süreligine İstiklal Mahkemesi üyeliğine seçilmişse de Doğuda bilimsel araştırmalar yapmak üzere oluşturulan heyete katılması sebebiyle bu görevinden ayrılmıştır. (Aybars; 1998: 87; Tinal; 2002: 1261)

Tevfik Rüştü Bey, Atatürk'ün isteği üzerine kurulan Türkiye Komünist Partisine kurucu üye olarak girmiştir (Çoker; 1995: 762; Tinal;2002: 1261). Rıza Nur'a göre, Tevfik Rüştü Bey partinin en hararetli savunucusu ve komünistidir (İleri; 1994: 164). Komünist Partiye katıldıktan sonra Türkiye'yi 3. Enternasyonal'de temsil etmek ve komünizm konusunda incelemelerde bulunmak üzere Sovyetler Birliği'ne gitmiştir. Ancak Sovyet Komünist Parti yetkilileri, Türkiye'de kurulan Komünist Partiyi devlet kontrolünde olduğu gerekçesiyle 3. Enternasyonale kabul etmemiştir. (Tunçay; 1994: 36)

1.2. Milli Mücadele Sonrası Hayatı

Tevfik Rüştü Bey, Cumhuriyet Döneminin uzun süre Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuş ender kişilerdendir. II. Dönem TBMM'ye İzmir'den milletvekili seçilmiştir. 3 Mart 1925'te İsmet Paşa Başkanlığında kurulan hükümette Hariciye Vekili olarak görev almış ve daha sonra III. , IV. ve V. Dönem İzmir Milletvekili olarak İsmet Paşa kabinesinde bu görevini devam ettirmiştir. 25 Ekim 1937'de İsmet Paşa kabinesi istifa etmesine rağmen, yerine kurulan Celal Bayar Hükümetinde de aynı görevle yer almıştır. Ancak II. Celal Bayar hükümetinde kendisine görev verilmemiştir. (Çoker; 1995: 763; Tinal;2002: 1262)

Tevfik Rüştü Bey Dışişleri Bakanlığı döneminde Türk dış politikasında belirleyici rol oynamıştır. Türk-Sovyet ilişkilerinin geliştirilmesi ve Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşmasının imzalanmasında etkili olmuştur. Batı ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulması, Balkan Ülkeleri ve özellikle de Yunanistan ile kurulan dostluk köprüsü önemli çalışmalarıdır.

Atatürk tarafından kendisine Aras soyadı verilen Tevfik Rüştü Bey, Atatürk'ün ölümünden sonra ortaya çıkan iktidar mücadelesi sırasında, 1939 yılında Londra Büyükelçiliğine atanmıştır. 1943 yılında bu görevinden emekli olmuştur. 1946 yılında çok partili hayata geçildiğinde Demokrat Partiyi desteklemiştir. İnsan Hakları Cemiyetinin kurucuları arasında yer almıştır. 1951 yılında İş Bankası Yönetim Kurulu Üyesi, 1952'de ise Yönetim Kurulu Başkanı olmuştur. 1960 yılında bu görevinden ayrılmıştır. Sağlık, dışişleri ve siyasi konularda çeşitli eserler ve yazılar kaleme almıştır. 5 Ocak 1972'de İstanbul'da hayata veda etmiştir. (Çoker; 1995: 763)

2. TBMM'deki Faaliyetleri

2.1. Kanun Teklifleri

Tevfik Rüştü Bey ikisi tek başına, birisi bir arkadaşıyla olmak üzere üç kanun teklifi vermiştir. Bunlardan birisi 15.08.1336 tarihinde kendi adına verdiği kanun teklifi; Zonguldak ve Ereğli havzalarından ihraç olunacak maden kömürlerinden alınacak ihracat resmi hakkındaki kanun münasebetiyle yapılan görüşmeler esnasında bir olmuştur. Bu kanun teklifini verdiği Meclis'te oturum başkanı Mustafa Kemal Paşa'dır. Kanun teklifi şöyledir; (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 49, (15.8.1336): 245)

“Büyük Millet Meclisi Risayeti Celilesine

Maden kömüründen alınacak ihracat resmi hakkındaki mevaddi kanuniyeye maddeyi atiyenin ilavesini teklif ederim.

Madde: Havzai fahmiyelerden kömür ihrac ettiren tüccar madenlerinde çalışan amelenin ahvali sıhhiyelerine itinaya mecburdur. Bu hususu tahtı temine almak için Sıhhiye Vekâleti tarafından müfettiş bir tabip tayin olunacaktır.

Menteşe Mebusu

Dr. Tevfik Rüştü

Ancak bu kanun teklifinin konuyla ilgisi olmadığı ve ayrıca bu konuda yeni ve daha geniş kapsamlı bir kanun hazırlanması gerektiği gerekçesiyle kabul edilmemiştir. Maliye Vekili Ferit Bey "...amele meselesi; mevzubahis olan ihracat meselesiyle katıyyen alakası olmayan ve başlı başına düşünülecek olan bir meseledir... bu hususta ariz ve amik bir kanunda yapmak az bir zamanda mümkün değildir... şimdi vazetmek istediğimiz resme diğer bir resim vazedilerek onun da ameleye tahsis edilmesini teklif ediyorlar... Devletin bütçesi bir tanedir, oraya giren paraların hepsi bir yere girer... bendeniz bu şimdiki resme bir şeyin ilavesine lüzum görmüyorum" (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 49, (15.8.1336): 245-247) demiştir.

Tefvik Rüştü Bey ise kanun teklifini şöyle savunmuştur. "...filhakika bu kanun doğrudan doğruya maden kömürü rüsumuna aittir. Sırf Ereğli ve Zonguldak maden kömürleri hakkında alelacele tertip edilmiş, Devletimizin istifade eylemesini temin için yapılmış bir kanundur. Fakat rica ederim arkadaşlar, Devletimizin üç bin lira kazanması için müstacelen bu maddeyi kabul ediyoruz da günde üç beş yüz vatandaşımız ve kardamızın ölmemesi için niçin bu maddeyi kabul etmiyoruz" (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 49, (15.8.1336): 246)

21.7.1336 tarihinde Saruhan Mebusu Mustafa Necati Bey ile birlikte verdikleri kanun teklifi; İrşat Encümeni beyannamelerinin neşrine ve adul heyeti (bilir kişi) teşkiline dairdir.

Telkin ve Tethiş Kanunu Lâyihası

Madde - Büyük Millet Meclisi İrşat encümeni tarafından tedvin ve tertip edilip Heyeti umumiyece kabul edilecek esasat ve kanaatin mevzeler suretinde cevamii şerifede suveri münasebede, mekteplerde ve mebuslar ve hatipler tarafından alenî ve hususî mecami nasta alay ve tabur imamları tarafından ders suretinde efradı askeriye arasında ve hususî hatipler tarafından köylerde tefsir ve izah suretiyle neşri ve hatta evrakı matbua şeklinde bitaraf ve düşman memalik ve ahali ve efradı askeriyesine kadar tamimi lâzımdır.

Madde - Esas ve kanaati inkilâbiyenin katıyen münteci muvaffakiyet olması lâbit olduğundan aza- sının miktarı yediyi tecavüz etmemek ve lüzumuna göre adedi tezyit olunabilmek üzere Büyük Millet Meclisi azası tarafından müntehip bir (adul heyeti) teşkil edilmiştir.

Madde - (Adul heyetinin) vazifesi gerek Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesi, gerek rüesayi memurini mülkiye ve askeriye -tarafından havale suretiyle veyahut doğrudan doğruya vaki ittılağ üzerine esasat ve kanaati inkilâbiyeye mugayir ve her ne bahasına olursa olsun muhafazai vuslune kadar muayenet ruhuna münafi beyanatta bulunmaya cüret edenlerle bu yi mukaddeseyi suiistimalâtiyle şaibedar dafaai hukuk heyeti azasının ve memurinin ve cephelede umum cephe kumandanlığının emri olmaksızın vazifesi başından infikâk eden ümera ve zabitan ve memurini mülkiye ve müdafaai hukuk heyeti milliye azasının muhakemesiyle mücrim olduklarına kanaati husule gelince idamlarına hüküm itasıdır.

Madde - (Adul heyeti) tarafından muhakeme altına alınmış olanlar arasında Büyük Millet Meclisi azasından bulunursa bunlar hakkında kablelhüküm Büyük Millet Meclisi Heyeti umumiyesinden mevzubahis olan mebus hakkında (Kanun harici) kararının istihsali lâzımdır.

Madde - İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meridir.

Saruhan Mebusu Mustafa Necati

Menteşe Mebusu Dr. Tefvik Rüştü (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 52, (18.8.1336): 303)

Bu kanun teklifine mecliste milletvekilleri çok şiddetli tepki göstermişler ve teklif kabul edilmemiştir. Ali Süruri Efendi (Karahisarışarki); "Şiddetle adalet olmaz." (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 52, (18.8.1336): 304) İsmet Bey (Çorum); "Bu millet aşk ve muhabbetle memleketini kurtaracaktır. Yoksa mücazatla memleket kurtulmaz. Böyle zevzeklikle, telin ile tethiş ile filan olmaz", (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 52, (18.8.1336): 304) Hakkı Hami Bey

(Sinop); “...Hiçbir parlamentoda şimdiye kadar bu serlevha ile lahiya şeklinde verilmemiş bir şeyin, Türkiye'nin hür meclisinde kabul olunması değil, okunması bile, doğrusunu söylersek, canımı pek sıkımıştır ...Yoksa tüfenk dipçığıyle, iple, sapla gayeye vasil olmak istiyorsak, hedefe ulaşmaktan çok uzaklaşmış oluruz...” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 52, (18.8.1336): 304-305)

Tefvik Rüştü Bey'in 8.9.1336 tarihinde tek başına verdiği kanun teklifi ise; firariler hakkındaki istiklal mahkemeleri kanunu münasebetiyle ilgilidir. Kanun teklifi;

“Büyük Millet Meclisi Risayeti Celilesine

Firariler hakkındaki layihai kanuniyenin birinci maddesinin berveçhi ati tadilinin teklif eylerim.

Madde 1. Hükümetçe tayin ve ilan olunan müddet zarfında dehalet etmeyen firari ve bakaya efradı ile mensubini askeriye'nin kendilerinin ikamet ettikleri hanelerinden maada emlak, akar ve emvali müsadereler ve birlikte ikamet eden aile efradı, firarinin firar ve ifhasında methali tahakkuk ettiği takdirde tebit olunur ve emvalinin müsaderesinden itibaren on gün zarfında teslim olanların emvali iade olunur.

Menteşe Mebusu

Dr. Tefvik Rüştü” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 62, (9.9.1336): 56-57.)

Tefvik Rüştü Bey bu teklifini şöyle açıklamıştır; “Bir insanın anası babası, çocuğu ve zevcesi kendi oğlu veya babası ve zevci ne kadar cürumkar olursa olsun daima saklar. Binaenaleyh her milletin kanununda bu kadar yakın akrabaya bu gibi hususlarda yapılan cezalar daha hafiftir. İdam çok ağırdır. Fakat hiç ceza vermezsek firari teshil etmiş oluruz. Herkes gider babasının veya zevcesinin evinde oturur. Hâlbuki böyle buhranlı dakikalarımızda firarı istemeyerek teshil etmek de adeta cinayettir” demiştir. (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 62, (9.9.1336): 57) Tefvik Bey'in bu teklifi ve benzer diğer teklifler encüme havale edilmiştir.

2.2. Takrirleri

Tefvik Rüştü Bey, altı takrir vermiştir. Bunlardan ilki; Vilayati Şarkıye muhacirlerine muavenet edilmesi hakkındadır. 31.7.1336 tarihinde hazırladığı takririnde;

“Madde 1- Muhacirin Müdüriyeti umumiyesinin deruhte ettiği hidematın iskânı aşairden gayrisi sıhhiye ve muaveneti içtimaiye vekâletine nakil ve raptedilmiştir. (Hidematın diyorum. Muhacirin müdüriyeti umumiyesi mevzubahs değildir. Onun hakkında daha fazla söz söylemeye hacet yok, herkesi görüyorum ki, bu hususta kanidir. Muhacirin müdüriyeti umumiyesi kendisinden beklenen hizmeti yapamamaktadır).

Madde 2- Muaveneti içtimaiye mefhumunda dahil olan hidematı saire ile birlikte hüsnü tedvir edilmek üzere merkezde bir daire ile teftiş ve talim ile muvazzaf bir heyeti teftişiyeden ibaret olmak üzere muaveneti içtimaiye müdüriyeti teşkil edilmiştir.

Madde 3- Elviyede memurini nafia ve sıhhiye ve ziraiye azayi tabiiyeden olmak ve mahalle ahalisi tarafından intihap edilmek üzere muaveneti içtimaiye heyetleri teşkil olunmuştur.

Madde 4- Bir liva dâhilindeki Maliye Vekâletine merbut olan çiftlikat ve arazii emiriye muaveneti içtimaiye heyeti emrine verilmiştir (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 41, (31.7.1336): 23)

Tefvik Rüştü Bey, Türk milletinin tarihinde yaşadığı muhaceratı “...mazlum milletimizin hayatı kuzeydesinde çok eski zamanlardan beri mevzubahs olagelmiş, fakat buna rağmen hiçbir vakit esaslı tedabire tevessül edilmeyerek hep muvakkat çarelerle geçitirilmiş...” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 41, (31.7.1336): 22) en önemli mesele olduğunu belirtmiştir. Türk milletinin göç ettiği yerlerin ve göç edenlerin sayısının doğru bir şekilde tespit edilebilmesi halinde, bugünkü Türkiye kadar bir nüfusumuzu da toprağa gömdüğümüzü söylemiştir. Hicretin İslam tarihinde

mukaddes bir feyz ve kudret olduğunu ancak Türkler için bunun tarihte acı hatıralar ve facialarla dolu olduğunu belirtmiştir. Bunun sebebinin ise bu meselenin hiçbir zaman esaslı bir suretle tetkik edilip gerekli tedbirlerin alınmaması olduğunu ifade etmiştir. (TBMM ZC, I. Dönem, C. 3, İ. 41, (31.7.1336): 22) Fakat bu konuda başka mebusların da farklı takrirler vermesi nedeniyle konu Dâhiliye Encümenine havale edilmiştir.

TBMM'nin açılmasından beş gün sonra, Trabzon mebusu Ali Şükrü Bey'in ülkede içki üretimi ve tüketiminin yasaklanması için vermiş olduğu, "*Müskiratın men'i hakkındaki*" (TBMM ZC, I. Dönem, C. 1, İ. 6, (28.4.1336): 114) kanun teklifi nedeniyle Tevfik Rüştü Bey ve Erzurum Mebusu Salih Bey, ilgili kanunun 5. Maddesinin tadili hakkında bir takrir vermişlerdir.

"*Madde 5- Merasim ve itikadı diniyeleri muktezasınca müskirat istimali mecburiyetinde kalanlar iş bu kanun ahkâmından müstesnadır.*" (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 64, (13.9.1336): 130) Özellikle gayrimüslimler için bu yasağın doğru olmadığını savunmuştur. İslam dininin de diğer din mensuplarının yaşantısına müdahale etmediğini ifade etmiştir. "...dört beş kişinin istisna veya tecziyesi için koca bir esası yıkmayalım. Senelerden beri, İslam halifelerinin kabul ettiği ve alenen ilan ettiği bir esası ihlal etmeyelim"(TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 65, (14.9.1336): 149-150) demiştir. Fakat buna rağmen Müslümanların da böyle bir istisna durumunda içki içecekleri gerekçesiyle teklif ret olunmuştur (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 65, (14.9.1336): 145).

TBMM'de, 28 Şubat 1338 tarihli Avans Kanununun İcra Vekilleri Riyaset tezkeresi münasebetiyle yapılan görüşmelerde verdiği takrir, avansın genel bütçe çerçevesinde maliyeyi ve ona bağlı kurumları ilgilendirdiğini, belediyeler ve özel idareleri olan kurumların bu avanstan yararlanmaması gerektiğine dairdir. Ancak teklif kabul edilmemiştir (TBMM ZC, I. Dönem, C. 21, İ. 61, (24.6.1338): 27-32).

TBMM'de 1338 senesi Posta ve Telgraf idaresinin bütçe görüşmeleri esnasında verdiği takrir de her vekâletin bütçesinin ayrı ayrı görülmesinin doğru olmadığı yönündedir. Böyle bir uygulamanın, her vekâlete harcamalarında bağımsızlık vereceğinden yanlış olduğunu savunmuştur. Bu durumun, bütçenin bir bütün olduğu gerçeğini ortadan kaldıracaklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla bütçe bir bütün olduğuna göre mesele bütçe encümeninde görüşülüp, genel bütçeye son hali verilerek genel bir müzakere yapılması gerektiğini teklif etmiştir. Fakat bu teklif kabul edilmemiştir (TBMM ZC, I. Dönem, C. 21, İ. 62, (25.6.1338): 46-47; 62-63; 69-70).

.Dâhiliye vekili Fethi Bey'in İzmir'e gitmesinden dolayı yerine Maarif Vekili Vehbi Bey'in Dâhiliye Vekilliğine vekâlet etmesine dair, 20.09.1338 tarihinde Burdur Mebusu Veli Bey ile birlikte takrir vermişlerdir. Bu takrir de asli vekilin zaten İzmir dönüşü istifa edeceği, o nedenle de beş altı günlüğüne dâhiliye vekâletine, maarif vekilinin vekâlet etmesinin doğru olacağını teklif etmişlerdir. Bazı vekiller bu teklifin yanlış olduğunu, Tevfik Rüştü Bey'in teklifinin Meclis'te kötü bir teamüle sebebiyet vereceğini ileri sürmüşlerse de teklif kabul edilmiştir (TBMM ZC, I. Dönem, C. 23, İ. 105, (20.9.1338): 122-126).

1336, 1337, 1338 senelerine ait düyunatın (borçlar) ödenmesine yönelik verilen kanun teklifinin, makul ve haklı eleştirilerden dolayı daha adil bir şekilde hazırlanması için encümene iadesine yönelik takrir (TBMM ZC, I. Dönem, C. 28, İ. 9, (22.3.1339): 120-136) vermiştir. Tevfik Rüştü Bey, takriri hakkında yaptığı konuşmada; "...memleketin dahile olan borçlarının bir kısmı mevzubahs olurken diğerlerinin de nazarı dikkatini celbedeceği bir maddei müzeyyele ile bu kanuna dercedilsin. Ta ki memleketin dahiline olan borçlarını hükümetin vermesi zaten onun hüsnüniyeti icabıdır. Fakat borçların bir kısmını öderken, diğer kısmının haklı şikâyetine meydan vermesin ve aynı zamanda da nasıl düşünülüyor ki, ekseriyetle ve doğrudan doğruya köy halkından alınan vesait için mazbatalar verilmemiştir. O mazbatasız kalan, asıl fakir olan halkın alacağıdır... Ben zannediyorum ki halk hükümeti yaşayan bu diyarda fakirle zengininki farkı yoktur ve servet serveti, para parayı celbeder darbi meseli artık bu memleketin hudutlarından kovulmuştur. Hâlbuki bu kanunun ruhunda onu tamamiyle mündemiç görüyorum" (TBMM ZC,

I. Dönem, C. 28, İ. 9, (22.3.1339): 130-131) diyerek eleştirmiştir. Başka mebusların da eleştirileri üzerine teklif kabul edilmiştir.

3. Tevfik Rüştü Bey'in TBMM'deki Konuşmaları

3.1. Ekonomi-Vergi-Bütçe Hakkındaki Konuşmaları

Tevfik Rüştü Bey, TBMM'de dönem içerisinde 32 si gizli oturumlarda olmak üzere kürsüde 130 konuşma yapmıştır (TBMM I. Dönem, ZC'den derlenmiştir) Bu konuşmalarından ülke meselelerine bakış açısı anlaşılabilir. Çünkü farklı birçok konu hakkında söz almış ve önerilerde bulunmuştur.

Milli Mücadele döneminde ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları yakından takip etmiştir. Aynı zamanda kendisinin mebusu olduğu Menteşe bölgesinin sorunlarına da duyarsız kalmamıştır. İhracat rüsumu hakkındaki kanunun görüşülmesi esnasında, 16.9.1336 tarihinde söz alarak bu kanunun Menteşe bölgesi için ortaya çıkaracağı sorunlara değinmiştir. “...*Bunlardan biri; kereste meselesidir ki, Menşete havalisinde mevcut olan esaslı şeylerden biride budur... Hükümetin aldığı bir resim var, üzerine birde ihraç resmi ilave edersek, hâlihazırda dışarıya sevk edemediğimiz ve satamadığımız keresteler elde kalacak, ne hükümet para alabilecek ve ne de memlekete para girmiş bulunacak*” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 66, (16.9.1336): 167) demiştir. Kereste meselesinden başka yine Menteşe bölgesi için önemli gelir kaynaklarından olan hayvancılık ve tarım ürünleri ile ilgili açıklamalarda bulunmuştur. “*Menteşe livasında hemen 350 bin mevaşi vardı. Bugün hayvan mevcudu elli beş bin ve altmış bine tenezzül etmiştir. İtalya ve Yunan işgali altında bulunan yerlere mevaşi gündüz kaçırılıyor. Buna biraz daha müsaade edecek olursak Menteşe Livası yiyecek eti bir müddet sonra Yunanlılardan satın alacak...*” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 66, (16.9.1336): 168) diyerek, verginin arttırılmasının ne tür bir sakınca ortaya çıkardığını açıklamıştır.

Verginin arttırılmasının ülkenin diğer önemli ihraç kalemleri üzerindeki etkisine de değinmiştir. “...*koza ve kuru üzümdür ki; bunları yetiştiren memleketlerimiz maalesef bugün elimizde değildir. Şu halde mezkûr mevaddı listeye koymakla aleyhimizde bila lüzum bir propaganda hazırlamış olacağız; halka Hükümet buraları geri alırsa sizden şu parayı alacak, bu parayı alacak diyeceklerdir.*” (TBMM ZC, I. Dönem, C. 4, İ. 66, (16.9.1336): 168) Bu düşüncesi ile bölgede Milli Mücadeleye karşı oluşabilecek olumsuz propagandaların da önüne geçmek için düşman işgali altında olan bölgelerdeki ürünler üzerine konulacak vergiden vazgeçilmesini istemiştir.

Akarat vergisinin arttırılması ile ilgili kanun değişikliği yapılması esnasında, 16.4.1338 tarihinde söz alan Tevfik Rüştü Bey; yapılacak vergi artırımının gayrimenkul sahiplerini değil, daha çok şehirlerde yaşayan mülk sahibi olmayan kiracıları etkileyeceğini belirtmiştir. Bu verginin gayrimenkul sahipleri tarafından kiracı durumunda bulunan devlet memurlarına, aylıklı çalışanlara, hanlarda kalan amelelere, işyerleri kira olan esnafa yansıtılacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte haksızlık olduğunu, verginin gelir üzerinden değil sermaye üzerinden alınmasını tavsiye etmiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 19, İ. 28, (16.4.1338): 209-210)

Vergi kanunlarında değişiklik yapılırken çok dikkatli olunmasını istemiştir. Özellikle hububat fiyatlarında yapılacak ayarlamaların ihtilallere kadar gidebileceğini söylemiştir. “*Hâlbuki memleketin bir taraftan bilhassa ekmek fiatiyle alakadar olan köylü ve amele ekseriyetinin ihtiyacı azimi ki- aşıktan gündelikçi ve ırgat ve sahilde işleyen fikarayı ahali rica ederim bu ekmek ihtiyacıdır. Bu ekmek fiatiyle oynamak çok vakit ihtilaller meydana getirmiştir. Ona mukabil memleketin iktisadi millisi hakkında da ceffelkalem karar vermek doğru değildir*”. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 154, (4.2.1338): 684, 754-755)

1337 senesi Muvazenei Umumiye Kanununun görüşülmesi esnasında gizli celse toplantılarında defalarca söz alan Tevfik Rüştü Bey, bütçenin durumundan ülkenin iktisadi hayatına, ithalat ve

ihracatına kadar detaylı bir şekilde görüşlerini ifade etmiştir.(TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 157-160, (9-16.2.1338): 716-797)

Kurtuluş savaşı sürecinde ve sonrasındaki bir takım gelişmeleri değerlendirirken, esas problemin iktisadi alandaki gelişmeler olmasına rağmen daha çok siyasi ve idari işlerle uğraşılmasını eleştirmiştir. “...*Hükümetin şu veya bu şekil alması ile iş idare olunur, şu ve bu adamın gidip gelmesiyle hastalığa çare bulunur diye idari ve iktisadi sahada tecelli etmiş, içtimai ve iktisadi sahada sakit kalmıştır. Esas maraz bundan ibarettir. En son tecelli ederek gerek milletimize ve gerek onun namına izafetle meclisimize bütün dünyada şanü şeref getiren bu inkılapta dahi iki seneden beri yalnız uğraşmadığımız bir tek mesele vardır ki, esasatı iktisadiye ve maliyemizin müzakeresidir... Bu gün bu halin devamı müvazenete doğru değil iflasa doğru gitmektedir.*” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 158, (11.2.1338): 745)

Bütçenin ithalat ve ihracat tatminlerini değerlendirirken de ülkenin içinde bulunduğu gerçeklerden hareket edilmediğine işaret etmiştir. “*Mesela ithalat ve ihracat cetvelimize baktığımız zaman.... mevaddı hayvaniye ve afyon belli başlı ihracatı teşkil ediyor. Asıl nazarı itibare alınacak sanayi maatteessüf inkişaf etmek şöyle dursun geri kalmış bir surette duruyor. Devletin siyaseti maliyesini ne kadar ıslah edersek edelim, vergilerimizi ne kadar haddi makule getirirsek getirelim, nihayet bu parayı tanzim edecek, parayı verecek halkın eline para geçmek lazımdır. Hâlbuki gelecek sene için ithalat meselesi daha mühimdir... Çünkü Afyon diyarı maatteessüf elimize gelmiş değildir. Tütün oda başka bir faciadır...mevaddı hayvaniye de maatteessüf bu cihet üzerinde itina edilmemesi sebebiyle felakete uğramıştır.* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 158, (11.2.1338): 745) *Eğer ithalat ve ihracat meselesi doğru bir şekilde ele alınıp gerekli tedbirler alınmaz ise “Gelecek ancak bir esareti iktisadiyedir”* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 158, (11.2.1338): 746) demiştir.

1338 senesi Ziraat Bankası Bütçesinin görüşülmesi esnasında söz alan Tevfik Rüştü Bey, bu bankanın asli görevini hatırlatırken hükümetin bankanın sermayesine el koymasını ve zarar ettirmesini eleştirmiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 21, İ. 67, (2.7.1338): 203, 264) “*Çünkü her vakit diyoruz ki, bu memleketin en büyük ve en ehemmiyetli istinad ettiği temel taşı, ziraat ve köylüdür. Sonrada ona en ziyade alakadar olan bir müessesenin bütçesinin müzakeresine henüz bugün başlıyoruz. Şimdi Ziraat Bankasının on beş milyon lirasının hükümet tarafından gasbedilmesi, -çünkü şimdiye kadar ödenmemiş olduğuna nazaran gasp demek mecburiyetindeyim- büyük bir felakettir, kabul ederim, fakat elimizde mevcut bulunan bir milyon liralık bir parayı ziraatımızın en muhtaç olduğu bir sırada işletmemek başkaca bir felakettir”.* (TBMMZC, I. Dönem, C. 21, İ. 67, (2.7.1338): 204)

“...*Büyük Millet Meclisi Hükümeti düşmanlarını kovmak için nasıl kuvvetli bir ordu vücuda getirdi ise onu idame hizmetini görecektir olan ziraat itibar müessesine de aynı kıymeti vermiş olsun... Banka muemalatı demek; elindeki parayı mütevazinen, mütesaviyen, şuraya buraya taksim etmek, dağıtmak demek değildir. Onu iyi kullanmak, yerinde sarf etmek demektir. Memleketin Ziraat Bankasından beklediği; gece gündüz çalışan halkın soyulmaması için gözünü açmasıdır... Bu memlekette hazin olmakla beraber itiraf edelim ki mütehassıs bankacılar yetişmemiştir. En muhtaç olduğumuz bir zamanda senelerden beri halk vergisini verdiği halde önümüzdeki Ziraat Bankası namına enkazdan başka bir şey kalmamıştır”.* (TBMMZC, I. Dönem, C. 21, İ. 67, (2.7.1338): 204-205)

Rüsumat (Gümrük) İdaresi ile ilgili görüşmelerde söz alan Tevfik Rüştü Bey, bu konudaki düzenlemelere dikkat edilmemesi halinde kaçakçılık olaylarının önlenemeyeceğini ifade etmiştir. Ayrıca bu konunun ülkenin ithalat ve ihracat rejimini de etkileyeceğini söylemiştir. Gümrük vergilerinin yükseltilmesinin kaçakçıları farklı yollara sevk edeceğini, bunun neticesinde daha fazla gelir elde etmeyi düşünürken bu gelirlerden de mahrum kalınacağı üzerinde durmuştur.

“...Anadolu'ya gelen eşyanın kısmı âzâmı hemen yüzde sekseni Gümrük Resmine tabi olmayan yerler vasıtasıyla elimize girmiştir... geçen sene zarfında görüyoruz ki, hiçbir tedbir alınmaksızın Gümrük kendi kendine azalıyor. Yani memleketimizden aman para çıkmasın derken ve milli iktisat ve itibar ve paranın tedavülü için bir çok tedbir ittihaz ederken ve bu endişeyle titrerken hiçbir şeye lüzum görmeden veyahut yapmaya vakit bulmadan bakıyoruz ki, ithalat kendi kendine azalıyor. Bir memleketin ithalatı iktisadiyesi, istihsalatı, iktisadiyesi azaldı mı varidat da, ithalat da azalır... Halbuki gümrüğü yükselttiniz nâmütenahi yükselttiniz, dahili istihsalata bir çare bulunmazsa tabiatıyla istihlakat da azalır ve binnetice tabii varidat ta azalır. Şu halde daha tabii ve daha mali ve daha iktisadi hareket etmek için bir takım engeller vardır, onları kaldıralım ve aynı zamanda kaçak kapısını tıkayalım”. (TBMMZC, I. Dönem, C. 21, İ. 63, (26.6.1338): 78-79)

3.2. Toplumsal Olaylar Hakkındaki Konuşmaları

Tefvik Rüştü Bey Milli Mücadele döneminde ülkede ortaya çıkan ve toplumu huzursuz edebilecek olaylara karşı da duyarlı bir şekilde hareket etmiştir. Bu hususta mecliste yapıcı ve yönlendirici konuşmalar gerçekleştirmiştir.

Milli Mücadele aleyhinde propaganda yapanların vatana ihanet ettiklerini, bundan dolayı da bunların İstiklal Mahkemelerinde yargılanıp cezalandırılmasını istemiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 1, İ. 28, (5.7.1336): 88) Ayrıca mücadelenin topluma doğru anlatılıp destek alınabilmesi için de karşı propaganda yapılması taraftarıdır. Bunun için neler yapılması gerektiğini de şöyle açıklamıştır;

“Hiç şüphesizdir ki, maksadımızı neşretmenin Müdafaa-i Milliye kadar ehemmiyeti vardır. Bunu Meclisi Alinin layık olduğu ehemmiyetle nazarı itibare alması doğru, eğer kabil ise böyle bir vekâlet tesisi de belki faydeli olur. Görülüyor ki, yirminci asırda neşriyat, adeta silahtan sonra en büyük silahı muvaffakiyettir. Binaenaleyh esas teklifin İrşat Encümenine veyahut başka münasip bir encümene” (TBMMZC, I. Dönem, C. 4, İ. 72, (25.9.1336): 333-334) havale edilmesini istemiştir.

Ayrıca orduda ve halk arasında muallimlerin ve askeri muallimlerin misakı milliyi anlatmasını istemiştir. Neşriyat yoluyla ve özel olarak tab edilerek bu hususların topluma dağıtılmasını, yine yurt dışında özel çaba sarf edip oralarda da propaganda yapılmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Yurt dışında o ülkelerin dillerinde neşriyat yapılmasının, risalelerin basılıp dağıtılmasının doğru olacağını ifade etmiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 2, İ. 128, (14.12.1337): 504)

Dönem içerisinde İstiklal Mahkemeleri tarafından yargılanıp ceza alan, ancak yargılamaların bazen hatalı sonuçlara sebebiyet verdiği gerekçesiyle bu durumdaki mahkûmların affedilmesi için de yönlendirici olmaya çalışmıştır. “...hususî af manasız bir şey değildir. Ancak hususî affin sebebi en muntazam yapılan mahkemelerdeki hatiatı adliyenin bile nâmütenahi olmasındandır. Usulü muhakemede hata olmayabilir. Delâili elde etmiştir ki; mahkûm olmuştur. Fakat bütün şevahid, bütün delâil sıfır olduğuna eğer kabilolsa namütenahi nakledeceğim... Rica ederim öyle vakalar vardır ki, kabul edilen usulü muhakeme ile onların mahkûmiyeti kabul edilmiş, hâlbuki bu hususta medeniyet ve insaniyetin vicdanına hitabedildiği zaman, onlar masum görülmüştür. Gözü kapalı bir affi umumî deryasına düşürmiyelim, daha harb devam ediyor.” (TBMMZC, I. Dönem, C. 22, İ. 97, (6.9.1338): 524)

Tefvik Rüştü Bey, Muhacirler konusuyla da yakından ilgilenmiştir. Daha önce de bahsettiğimiz gibi bu konuda takrir de vermiştir. Bu konunun iki noktada dikkate alınmasını istemiştir. Bunlardan birinci hususun düşman elinde kalan topraklardaki insanlarımızın ülke nüfusunun arttırmak için davet edilenler olması, diğerinin de kendiliğinden işgal bölgelerinden gelip yurdun dört bir tarafına dağılan muhacirler olduğudur. İkinci kısımdaki muhacirlerin işgal bittiğinde

tekrar yurtlarına döneceğinin dikkate alınarak hareket edilmesini istemiştir. Meselenin bir hükümet işi değil, halkı ilgilendiren ciddi bir konu olduğu üzerinde durmuştur. Bunun içinde sorunun çözüm yolunun şehirlerde mahalle halkının ve yerel yönetimlerin işbirliği ile çözülmesi gerektiğini söylemiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 3, İ. 41, (31.7.1336): 22-23)

Erzurum Mebusu Salih Efendi ve arkadaşlarının muhacirlerin memleketlerine gönderilmelerine (TBMMZC, I. Dönem, C. 3, İ. 55, (22.8.1336): 402) dair vermiş oldukları tahrir üzerine yaptığı konuşmada “...bu memlekete en çok mevzubahis olması lazım gelen mesele, teksiri nüfus meselesidir... teksiri nüfus meselesi, evvelimimde mevcutları muhafaza etmektir... Bunu Dâhiliyeye havale etmekle, belediyeeye vermekle mesele halledilmiş olmaz... Dahiliye Encümeninden rica edelim, muhacirin meselesini esaslı bir noktaya raptetsin... Bunu da halka verelim ve halkı vazifesiyle alakadar edelim, (TBMMZC, I. Dönem, C. 3, İ. 55, (22.8.1336): 404) ... Meclis süratle bir encümeni mahsus yapsın. Yoksa havalelerle vakit geçirmek, teşkilat bitinceye kadar muhacirine bekleyin, ölmeyiniz, ölmemeniz lazımdır gibi manasız vaitli bir maddei kanuniye kabul etmeğe benzer...” (TBMMZC, I. Dönem, C. 3, İ. 55, (22.8.1336): 406) diyerek, meselenin mecliste boş yere tartışılmasının, komisyonlara sevk edilmesinin vakit kaybı olduğu gerekçesiyle eleştiride bulunmuştur.

Kurtuluş Savaşından sonra, Doğu vilayetlerindeki muhacirlerin memleketlerine geri gönderilmesi ve harap olmuş meskenlerinin inşası için meclise getirilen kanun teklifi (TBMMZC, I. Dönem, C. 28, İ. 14, (31.3.1339): 252) ile ilgili olarak da yol gösterici konuşmalar yapmıştır. Tevfik Rüştü Bey, Meclis kürsüsünden dile getirdiği ifadesinde; Ülkemiz, nasıl düşman işgalinden hızlı bir şekilde kurtarıldı ise yüz binlerce insanımız da bir an önce memleketlerine kavuşmak istemektedir. Bir an önce yapılması gereken kimseyi dışarıda bırakmadan, herkesin başını sokabileceği bir mesken inşa etmektir. Herkesi hastalıktan, sefaletten ve açlıktan kurtarmak gerekmektedir. Doğu bölgelerinin harap olduğu bilinmektedir. Bunun için de hükümetin hızlı bir şekilde bir hal çaresi düşünmesi gerekmektedir. İskân edilecek halk ve imar edilecek yerler için farklı farklı vekâletlerin görevlendirilmesi doğru değildir. O nedenle hükümetin bu çalışmayı tek elden yapacak bir organizasyona gitmesi gerektiğini ifade etmiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 28, İ. 14, (31.3.1339), s. 261-262)

Tıp doktoru olan Tevfik Rüştü Bey, sağlık konusuyla da yakından ilgilenmiştir. 21.8.1338 tarihinde Meclis'te görüşülmekte olan “Dördüncü Avans Kanunu'nun, Sıhhiye Bütçesi görüşmeleri esnasında söz almış, ülkenin içinde bulunduğu şartlar değerlendirilerek bütçenin tasarruflu bir şekilde yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Sıhhiye Vekâletinin talep ettiği rakamın çok yüksek olduğunu söyleyerek israfın önlenmesini istemiştir. Ayrıca ülkede herhangi bir salgın hastalığının olmadığını, istenilen bütçeyi geçmişteki Osmanlı Devleti Sıhhiye Vekâleti bütçesiyle kıyaslayarak eleştirmiştir:

“Yüz bin lira deyip geçivermiyelim. Osmanlı İmparatorluğunun eski bütçelerine bakacak olursak daimi bütçeye bile bu hususta elli bin liradan fazla konduğu görülmemiştir... böyle para almak daha çok masrafi muciboluyordu. Yani ayrı ayrı para almak israfı müeddi olduğu halde yine de neticede öyle yüzbin liralara oynanılmamıştı... Türkiye dahilinde emrazı vebaiyeden hiçbirinin vücudu olmadığına göre yüz bin lirayı pek çok istiksar ederim.” (TBMMZC, I. Dönem, C. 22, İ. 88, (21.8.1338): 26) demiştir.

Tevfik Rüştü Bey'in ülkede salgın hastalık olmadığına yönelik ifadesi üzerine, Hakkari Mebusu Mazhar Müfid Bey'in; “Tifüsü unuttun” (TBMMZC, I. Dönem, C. 22, İ. 88, (21.8.1338): 261) şeklinde söz söylemesi üzerine; “...vebanın bu cinsi o kadar sâri değildir ve ancak mikrobik bir hastalık olmasından dolayı sâridir... İstanbul'da ki son büyük veba istilasında bulundum ve müfterihen söyleyebilirim ki, Beynelmilel Heyeti Sıhhiye vebanın men'inden âciz kaldığı vakit Türk tababeti buna muvaffak oldu. Bir ay zarfında İngilizleri ve Fransızların vaz'ettikleri ve bir takım fevkalade masraflarla ittihaz ettikleri tedbirleri kaldırarak, hastalığı men'e; tedabirimizle

muvaffak olduk.” (TBMMZC, I. Dönem, C. 22, İ. 88, (21.8.1338): 261) diyerek Türk tabiplerinin başarılarına vurgu yapmıştır.

Salgın hastalıklar için alınması gereken tedbirlere de değinmiştir. Veba için hudutlarda önlem alınarak gelen ve gidenlere dikkat edilmesine, özellikle farelere karşı dikkatli olunması gerektiğine işaret etmiştir. Koleranın ise büyük halk hareketleri ve ticari faaliyetlerle yayıldığını belirtmiştir. Bunun için özellikle sahillerde ve limanlarda dikkatli olunmalıdır. Gerekli yerlerde laboratuvarlar kurularak, ihtiyaç olan ilaçların hazır tutulması gerektiğini ifade etmiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 22, İ. 88, (21.8.1338): 261)

Sağlık Bakanlığına kısa bir süre vekâlet eden Tefik Rüştü Bey’e, Muş Mebusu Osman Kadri Bey’in, Muş’a niçin doktor gönderilmediğine dair verdiği soru önergesine karşılık verdiği cevabında, bütün livanın bir sıhhiye memurunun elinde kaldığını, ancak ülkede yeterli doktorun olmadığı ve bu nedenle de askeriyede bulunan tabiplerin terhis olmasıyla sıkıntının giderileceğini söylemiştir. Yozgat Mebusu Feyyaz Ali Bey’in ise; Yozgat Şehremaneti Sıhhiye Müdürü Dr. Petraki Efendiye dair sözlü sualine verdiği cevap ise takdire şayandır.

“İki üç haftadan beri Petraki Efendiye ait ufak iki şey ilave etmek zarureti vicdaniyesindeyim. Meclisimiz; bu memleketin varlığına, iyiliğine hizmet eden herkesi onun mezhep ve milletine hiçbirisine bakmamak üzere Türkiye’nin terakkisine ciddi hizmetleri sebkat etmiş olan herkesi siyyanen takdir ettiğini âsarı fülîyesiyle göstermektedir. Bu meyanda Donanma Cemiyetinin müessisi ve bânisi olan Petraki Efendi de bu memleketin eyyamı felaketinde mütevali hizmetlerinden dolayı verem olmuş ve cidden hizmetlerinin malülü olduğundan dolayı vekâlet alehusul sıra tababetinde ipkasını kabul etmiştir ve bu suretle Meclisi Âlinin ekalliyetlerin hukuna ne kadar hürmetkâr olduğunu ve bu gibi kelimelerle düşman tarafından uydurulmuş sözlerin sahteliğini biz fülîyatta ispat edeceğiz.” (TBMMZC, I. Dönem, C. 27, İ. 191, (12.2.1339): 306-307)

Karesi Mebusu Abdülgafur Efendinin, mebusların müteahhitlik yapmamaları hakkındaki tavrı (TBMMZC, I. Dönem, C. 17, İ. 164, (23.2.1338): 114) üzerine kürsüde bir konuşma yapmıştır. Takrirden dolayı teşekkür etmiştir. Bu tavrın toplumun mebuslar hakkındaki yanlış düşüncesini ortadan kaldıracığını, müteahhitliğin hükümetle ticaret yapmaya sebebiyet vereceğinden dolayı mebuslara imtiyaz sağlayacağını, bunun için de tavrın kabul edilmesini istemiştir. Eğer tavrı kabul edilmeyecekse bir kanun hazırlanıp, mebusların müteahhitlik yapması veya yapacaksa da herhangi bir imtiyaz olmayacağını kanunda yer almasını istemiştir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 17, İ. 164, (23.2.1338): 114-117)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi görüşmeleri esnasında gündeme gelen milletvekili maaşları ve harcırahları ile ilgili yaptığı konuşmada, maaşların ve harcırahların artırılmasının doğru olmadığını, halkın bu tarz girişimlere hoş bakmayacağını ifade etmiştir. Böyle konuları meclisin uzun uzadıya müzakere etmesinin halk nazarında mebusları hoş göstermeyeceğini, herkesin fedakârlık yapması gerektiğini söylemiştir. Ayrıca savaşın bittiğini ve İstiklal Mahkemelerin görevinin sona erdiğini, bu nedenle de kaldırılması gerektiğini belirtmiştir. Böylece bütçeden tasarruf edilecektir. (TBMMZC, I. Dönem, C. 3, İ. 111, (30.9.1338): 847-855)

1339 senesi Avans Kanunu görüşmelerinde, İstanbul Hükümeti emrinde görev yapan memurların durumunun gündeme gelmesi üzerine söz alan Tefik Rüştü Bey, Hükümetin Meclisten yeni bir tasfiye yetkisi istediğini söyleyerek bu hususta açıklamalarda bulunmuştur.

İstanbul’un işgal edildiği 16 Mart tarihinin milat kabul edilmesi gerektiğini söyleyerek, bu tarihten sonraki hizmet eden memurların tasfiyesine karşı çıkmıştır. Ancak TBMM’yi tanımamış, ona hizmet etmemiş, isyan etmiş, çetelerle işbirliği yapmış olan memurların tasfiyesini istemiştir. Ayrıca memurların emeklilik durumlarının da buna göre değerlendirilmesini istemiştir.

3.3. İç Politika İle İlgili Konuşmaları

Tefvik Rüştü Bey, dönem içerisinde gizli celse toplantılarında ve normal toplantılarda iç politikaya yönelik olarak da ülke meselelerine karşı duyarsız kalmamıştır. Toplum ve ülke çıkarlarını ilgilendiren konularda söz alarak yo gösterici konuşmalar yapmıştır.

Sakarya Savaşından sonra, Erkan-ı Harbiye Umumiye Reisi Fevzi Paşa'nın ordunun durumu hakkında yaptığı açıklama üzerine söz alan Tefvik Rüştü Bey, I. Dünya Savaşının sebepleri ve ülkemizin ne amaçla işgal edildiği üzerinde durmuştur. Eğer sulh yapılacaksa bizim bağımsızlığımızı kabul edecek olanlarla yapılması gerektiğini, aksi takdirde mücadeleye devam edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

“...Efendim beynelmilel vaziyeti izah edebilmek için, bir nokta da izah etmek isterim. Bugünün bütün siyasetinin mastarı, şan ve şeref meselesi değil, doğrudan doğruya mide meselesidir... hepimiz idrak etmeğe mecburuz ki devletin siyaseti hariciyesini ve istirahat ettiği vaziyeti hesaplı bir surette kestirebilmek için bilmek lazımdır ki, bugün siyasiyatın mihveri, mastarı, esası iktisadiyattır... Harbi umumide devletler vesaiti istihsaliyelerinin nisfini feda ettiler... Şimdi eski mevazenetini ikmâl için bizler daha ziyade esir bir vaziyette çalıştırılmak isteniyoruz... Bunların açıklarını kapatan diyar şarktır ve onun başında da Türkiye vardır. Bu itibarla Türkiye'ye adavet gösteriyorlar. Onlarla anlaşabilmek için bunu kabul etmeğe mecburuz. O suretle memleketimizi müdafaa edeceğiz ki, onlara esir olmayacağız ve onlarda bunu anlayacaklar ve o vakit soymakta oldukları diyarın içindeki Türkiye ile barışacaklar”. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 2, İ. 127, (13.12.1337): 475-476)

Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'in ve arkadaşlarının Pontus meselesi hakkında Dâhiliye Vekiline yönelttikleri soru önergesi ile ilgili olarak söz alan Tefvik Rüştü Bey, bu meselenin önemli ve acil olmasına rağmen hala çözülememiş olmasını eleştirmiştir. Fakat Pontus meselesinin çözülememesinden dolayı Dâhiliye Vekili Fethi Bey'in eleştirilmesine karşı çıkarak, eğer elinden gelse bizzat vekilin kendisinin bu eşkıyaları kovalayacağını, hatta yakalayıp getireceğini söylemiştir. Memlekette adaletin olduğunu, bundan dolayı da suçlu ile suçsuzun ayrıştırılması gerektiğini ve ona göre hareket edilmesi gerektiğini belirtmiştir. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 51, (10.6.1338): 368-397)

İstanbul'un işgalinden sonra, Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılmasıyla birtakım hukuki düzenlemelerin yapılabilmesi için oluşturulan Hukuk-ı Esasiye Encümeninin hazırladığı Teşkilat-ı Esasiye Kanununun kabulü esnasındaki tartışmalarda söz alan Tefvik Bey; “bu bir Kanun-u Esasidir” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 52, (18.8.1336): 313-323) diyerek tartışılan kanunların Anayasa hükmünde olduğunu ifade etmiştir. Aynı tartışmalarda Meclisin vazifesinin gayet açık olduğunu, ülkenin kurtuluşu ve her türlü vazifenin meclis üyelerinin üzerinde bulunduğunu söylemiştir. Bunun için de her mebusun mutlaka bir görevinin bulunması gerektiğini ve ülkenin her bölgesinde çalışmaları olacağından, meclisin faaliyetleri içinde elli altmış mebusun kalmasının yeterli olacağını tavsiye etmiştir. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 54, (21.8.1336): 377)

1338 senesinde İcra Heyetinin teşkili ve vazifesinin belirlenmesi ile ilgili kanun münasebetiyle kürsüye gelen Tefvik Rüştü Bey, hükümet şekli ne olursa olsun hükümet üyeleri arasında mutlaka uyum olması gerektiğini ve çalışmaların ancak bu şekilde başarılı olacağını ifade etmiştir. Aksi takdirde ifrat ve tefrit olacağını, bunun da başarıyı engelleyeceğini söylemiştir. Aynı zamanda daha önceki hükümetlerde görev alan vekillerden de mutlaka istifade edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca bu oluşturulacak hükümet üyeleri ile çalışacak ve onların Reisi olacak Meclis Başkanının da hükümet üyeleri için aday göstermesinin doğru olduğunu savunmuştur. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 21, İ. 70, (8.7.1338): 317-325)

Büyük Taarruz sonrası düşmandan kurtarılan bölgelerin mebuslarının memleketlerine gitmek için TBMM başkanlığından izin istemeleri üzerine söz alan Tevfik Rüştü Bey, bu mebusların acılarını ve üzüntülerini içine atarak biraz daha sabır göstermelerini, ancak memleket tamamen kurtulduktan sonra meclisten ayrılmalarının doğru olacağını söylemiştir. “...mütareke ve sulhun arifesindeyiz... Meclisten ayrılmış olan arkadaşlarımız davet olunur. Onlar peyderpey geldikçe, biz de arkadaşlarımıza izin veririz. Yoksa Meclis en mühim anlarda nısap üzerinde oynamak tehlikesine maruz kalmaz.” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 22, İ. 97, (6.9.1338): 514-515) demiştir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'in kurtuluşundan sonra genel durumu görüşmek ve fikir alışverişinde bulunmak üzere hükümet üyelerinin tamamını cepheye çağırmasını da eleştirmiştir. “...Heyeti Vekile Başkumandanlıkla görüşmedikçe karar alamaz ve almamakla haklıdır. Fakat hepsinin birden gitmesi de makul olamaz. Onun için ifrat ve tefrite lüzum yoktur. Bir kısmı gider ve görüşülür, avdet edilir. O zaman icabederse Heyeti Vekile ile yekvücut olan Meclis de ileri kararını verir ve gideriz hak yükselir” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 104, (18.9.1338): 784-787) demiştir.

Mecliste verilen bir tahrir münasebetiyle yaptığı konuşmada, Meclisin kararı olmadan hükümetlerin para alamayacağını ve harcamayacağını ifade ederek Meclisin yetki ve gücüne vurgu yapmıştır. “Meclislerin kararına iktiram etmeyen kanunlar tatbik edilemez, kabil değildir. Edildiği takdirde meclislerin hükmü kalmamış demektir”. (TBMMGZC, I. Dönem, C. 23, İ. 107, (23.9.1338): 157-158)

3.4. Dış Politika İle İlgili Konuşmaları

Tevfik Rüştü Bey bu süreçte dış politika konularında da duyarsız kalmamıştır. Genellikle gizli celse oturumlarında ele alınan dış politik gelişmelerde kendi düşüncelerini açık bir şekilde ifade etmiştir. Meclise ve hükümete yön vermeye çalışmıştır. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra uzun yıllar Dışişleri Bakanlığı yapacak olması da onun dış politik olaylara bakışındaki ilgi ve etkisini göstermektedir.

1922 yılında İtalya'nın Cenova şehrinde düzenlenen Cenevre Konferansı'na Türkiye'nin davet edilmemesi dolayısıyla Meclis'te bu durumun protesto edilmesine dair verilen tahrir (TBMMZC, I. Dönem, C. 23, İ. 23, (10.4.1338): 104) üzerine söz alan Tevfik Rüştü Bey, bu konferansın çok da önemli olmadığını anlatmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan beri yapılan benzeri birçok konferansın amacının barışı ve huzuru sağlamaya yönelik değil, tam aksine mevcut durumu uzatmaya yönelik olduğunu söylemiştir. Dünya nizamını elinde tutmak isteyen ve diğer milletlerin çıkarlarını düşünmeyen bir takım yöneticilerin kendi makam ve mevkilerini korumak için yaptıkları hileden başka bir şey olmadığını ifade etmiştir. “...Çünkü orada Şark temsil edilmedikten başka umumu kredi mevzu bahis olurken paranın âmili olan Amerika da iştirak etmemiştir” (TBMMZC, I. Dönem, C. 23, İ. 23, (10.4.1338): 107) diyerek konferansın önemsiz olduğunu vurgulamıştır.

Fransız sömürgesi durumundaki Suriye ile yapılacak olan Gümrük ihtilafnamesi ile ilgili Bakanlar Kurulu kararlarını eleştirmiştir. “Binaenaleyh sekiz aydan beri bu hususta bu devletin takip edeceği siyaset hakkında meclisin hiç işgal edilmemesi, encümenlerin hiç kaale alınmaması hulasa: Bugün sıkışık bir vaziyette devletin esasına taalluk edecek bir iş hakkında Meclise ve encümenlere hiçbir haber vermeyen... Karar alırken düşünülmemiş bulunulması bu işi uyutmaya çalışmak fikrinin her şeye rağmen mevcut olduğunu gösterir.” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 55, (15.6.1338): 421-422) demiştir.

İngiltere Hükümetinin Türklerin azınlıklara kötü muamele yaptığı yönündeki iddiaları üzerine, aynı ülkenin uluslararası bir heyet oluşturup Türkiye'ye gönderilmesine dair yaptığı açıklama dolayısıyla, bu durumu protesto etmek üzere Hariciye Encümenince hazırlanan metnin tartışmalarında söz alarak eleştirilerde bulunmuştur. İngiltere'nin azınlıklar meselesini ülkemizi uluslararası alanda sıkıştırmak için bir silah olarak kullandığını ifade etmiştir. Hâlbuki

uluslararası camia Yunanistan'ın yaptığı zulümler hakkında tahkikat istediğinde İngiltere'nin bunu engellediğini, ama bize karşı aynı uluslararası camiayı harekete geçirmeye çalıştığını söylemiştir. Bu nedenle proteste etmemizin bir sonuç vermeyeceğini; *“Ancak bir hakikati meydana çıkaracaktır ki Avrupa'daki hükümetlerin belki de millet meclisleri içinde bulunabilen, bulunması eksik olmayan, herhalde muhâl olmayan namuslu adamların nazarından sakladığı hakayiki ona hitap etmek, onun da insanlık, izzeti nefisini okşamak ve onu da müteyakkız etmektir.* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 57, (18.6.1338): 456-457) demiştir.

Tefik Rüştü Bey, Büyük Taarruzdan sonra Mudanya görüşmeleri için İtilaf Devletleri tarafından verilen nota ve sonrasında görüşmelerle ilgili yetki ve görüşmeler esnasındaki gelişmeler üzerine, Meclis'te yapılan gizli oturumlarda birçok kez söz almıştır.

Mudanya görüşmeleri esnasında Trakya'nın sulh yoluyla boşaltılması için süre tartışmaları yaşandığında, Türk ordusunun hareketlenmesinden dolayı başta Başkomutan Mustafa Kemal ve silah arkadaşlarını tebrik etmiştir. Aynı zamanda Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılması için İngiltere, Fransa ve İtalya'nın teminat vermesinin doğru olacağını söylemiştir. Görüşmelerin olumsuz yönde olabileceği ihtimalinin de göz önünde bulundurularak, ordunun ve meclis 'in teyakkuzda olmasını istemiştir. (TBMMGZCC, I. Dönem, C. 3, İ. 112, (4.10.1338): 860-922)

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanma aşamasına geldiğini ifade eden Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey'in, 10.10.1338 tarihinde Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada, özellikle Trakya konusunda tam uzlaşma sağlanamaması ve Karaağaçtan Yunan ordusunun ve yönetiminin daha sonra çıkacağı yönündeki açıklamalarından rahatsız olan Tefik Bey, bu duruma karşı çıkmıştır. Aynı şekilde Yusuf Kemal Bey'in görüşleri doğrultusunda açıklamalarda bulunan Heyeti Vekile Reisi Rauf Bey'i de (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 116, (10.10.1338): 937) eleştirmiştir:

“...Hariciye Vekili ve Heyeti Vekile Reisi Bey'in son sözlerini sureti katiyede kabul etmiyorum” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 116, (10.10.1338): 937) demiştir. Trakya bölgesi konusunda Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile de bir tartışma yaşamıştır. Tefik Rüştü Bey; *“Trakya'yu sulhen almak ve buna mukabil bir taraf muntıkaya girmek. İşte bunun haricinde bir tek kelime vardır ki, İzmir'de Zati Sanileri tarafından düveli düşman veya barışmadığımız devletlere karşı beyan edilen sarih bir ifade vardır. Biz bitaraf kıta namiyle bir şey tanımıyoruz. İşte bu iki gayenin içinde üçüncü bir gaye tahaddüs ediyor ki, işgal muntıkası haricinde o kelimeyi sokarak bir maksadı siyasiyeyi göstermek istiyorlar. Kabil değil midir ki askerlerimizi çekerken bu kelimeyi kullanmayarak temin edelim”.* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 116, (10.10.1338): 941)

Tefik Rüştü Bey'in bu sözleri üzerine Meclis Başkanı Mustafa Kemal Paşa şöyle cevap vermiştir; *“Efendim, dedik ki biz bir taraf muntika tanımıyoruz ve tanımadığımızı da fiilen gösterdik. Şimdi onlar diyorlar ki, pekâlâ tanımadığınız bitaraf muntıkayı biz de tanımayalım. Fakat askerlerimizin elyevm tahtı işgalinde bulunan yerler vardır. Bunu nasıl ifade ediyorsunuz? Bizim askerlerimizin tahtı işgalinde bulunan muntikalar vardır. Bunların adı nedir efendim? Müttefik devletlerin kuvvetlerinin tahtı işgalinde bulunmakta olan yerler bunlar. Bizim de kuvvetlerimiz gitmişlerdir. Sokulmuşlardır. Araya bir fasıla koyalım ki sui tefehüm hasıl olmasın diyorlar. Daha güzel ifade varsa buyurun söyleyelim, onlara tebliğ edelim”* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 116, (10.10.1338): 941) demiştir.

Lozan'a gidecek olan heyetin teşkili, heyete verilecek olan yetki ve izlenecek yol hakkında söz alan Tefik Rüştü Bey; Konferansa gidecek olan isimlerin çok önemli olmadığını, herkesin aynı derecede memleket meselesinde hassas olduğunu ifade etmiştir; *“...burada biz birbirimizden bıçak sırtı kadar farksız adamlarız... her ne vakit ki bir mesele Meclise gelmişse, o mesele etrafında memleket ve millet için daima kazanılacak bir şeyler ilave edilerek çıkmıştır... Meclis onların yanındadır,”* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 121, (18.10.1338): 975) demiştir. Ancak Lozan'a gidecek olan heyetten beklentilerini de şöyle ifade etmiştir.

“Efendiler biz, değil mücadelemizin muvaffakiyetle tetevvüç ettiği bugünlerde, daha evvelki günlerde bile Misak-ı Millimizden ve hiçbir şeyden bir zerre fedakarlığı düşünmek değil, ağzımıza bile almadık ve onları düşünecek mevkide bulunmadık ve bugün hiç düşünemeyiz ve düşünürsek günah olur, ma’siyet olur. Şu halde; Bizim konferansta mevzubahis olacak meselemizi tahmin etmek o kadar zor olmasa gerekir” (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 121, (18.10.1338): 976) diyerek, Misakı Milliden kesinlikle taviz verilemeyeceğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında Misak-ı Milli’nin hiçbir şeyinin gizli olmadığını, en kötü günlerimizde dahi bu sınırları ve bağımsızlığımızı dünyaya ilan ettiğimizi açıklamıştır. Bu sınırların ve bağımsızlığımızın hiçbir şekilde tartışma konusu edilemeyeceğini, bundan dolayı da konferansa gidecek olan heyetin müşkül olacağı bir durumun olmayacağını söylemiştir. Boğazlar konusu ise serbest dolaşıma açık olacaktır. Dolayısıyla bunlar kabul edilmediği durumda *“...konferansın manayı vücudu da yoktur ve o zaman konferansı ikmâl eden zat bizim içimizden çıkmayacaktır ve ona millet müsaade etmeyecektir.”* (TBMMGZC, I. Dönem, C. 3, İ. 121, (18.10.1338): 976).

Lozan görüşmeleri kesintiye uğradıktan sonra meclis’te gerçekleşen tartışmalarda söz alan Tevfik Rüştü Bey, sulh anlaşmasına engel olan hususun Musul Meselesi olduğu fikrine katılmamaktadır. Ona göre asıl mesele *“henüz devrilmeyen ve eski zihniyete devam eden İngiliz Hükümetidir... Lord Gürzon’dur. Asıl amaçları da Türkiye’yi müstemleke ülkesi yapmaktır. Bunu yapamayınca da müzakereleri uzatmak istemektedir. Türkiye’nin böyle bir sulhü kabul etmesi mümkün değildir. Gerekirse savaşı tekrar göze almalıdır. Buna karar vermedikçe sulh yoktur”* diyerek görüşlerini açıkça beyan etmiştir. Tevfik Rüştü Bey’in konuşması mebuslar tarafından da olumlu karşılanmıştır (TBMMGZC, I. Dönem, C. 4, İ. 5, (5.3.1339): 126).

4. Sonuç

Çanakkale doğumlu olan Tevfik Rüştü Bey, babasının memuriyeti dolayısıyla eğitimini Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde yapmıştır. Son olarak Beyrut Fransız Tıbbiye Mektebini bitirmiştir. Eğitim hayatından sonra ülkenin çeşitli bölgelerinde hekimlik ve sağlık alanında idari görevlerde bulunmuştur. Selanik’te çalıştığı dönemde İttihat ve Terakki Fırkası ile tanışmış ve politika hayatında etkin görevlerde bulunmuştur. İttihat ve Terakki Fırkasında Genel Sekreterlik görevine kadar yükselmiştir.

TBMM'nin I. Döneminde sonradan boşalan Menteşe Milletvekilliğine 17 Haziran 1920 tarihinde seçilmiştir. TBMM’de çeşitli görevlerde bulunmuş ve Mustafa Kemal Paşa’nın izniyle kurulan Türkiye Komünist Partisinin kurucuları arasında yer almıştır. Komünizm hakkında incelemelerde bulunmak üzere Sovyetler Birliği’ne gitmiştir. II. dönem TBMM’ye İzmir Milletvekili seçilen Tevfik Bey, 1925 yılından itibaren Atatürk’ün ölümüne kadar uzun yıllar Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmuştur.

Türk siyasetini etkili ismi olan Tevfik Rüştü Bey, İttihat ve Terakki Fırkasından gelen siyaset alışkanlığından dolayı Meclis kürsüsünde birçok konuda görüşlerini açıkça ifade etmekten çekinmemiştir. I. Grupta yer alarak Mustafa Kemal Paşa’ya yakın bir kişi olmasına rağmen, yanlış gördüğü konularda hükümeti eleştirmekten geri kalmamıştır. Özellikle dış politika konusunda Misak-ı Milli’den taviz verilmesine kesinlikle karşı çıkmıştır. Dış politika konusunda ki yapıcı ve yol gösterici konuşmaları ve ileri görüşlülüğü sayesinde ilerleyen süreçte onun uzun yıllar Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Dışişleri Bakanlığı görevinde bulunmasını sağlamıştır.

Milli Mücadele Döneminin sıkıntılı yıllarında vermiş olduğu kanun teklifleri ve tavrileri de her zaman yol gösterici olmuştur. Özellikle devleti ve milletin yararına olan tekliflerde bulunmuştur. Bu tekliflerinde ve konuşmalarında kısa süreli, günü kurtarmaya yönelik değil, hep ileriye dönük çalışmalar yapılmasını istemiştir.

Görev aldığı komisyonlardaki çalışmaları, verdiği kanun teklifleri ve tavrilerle I. dönem TBMM’de aktif olarak görev yapmıştır. Tevfik Rüştü Bey’in I. TBMM’de ki çalışmaları sonraki

II, III, IV ve V. dönemde de Türk siyasi tarihinde milletvekilliği yapmasını sağlamıştır. Atatürk döneminin Türk Dış Politikasında belirleyici olmuştur. 05 Ocak 1972 tarihinde İstanbul'da ölmüştür.

Kaynakça

- Ahmet Tefvik Rüştü Bey Dr. (Aras), Hal Tercümesi, TBMM Arşivi, Sicil No: 333,
Aras, T. R. (1945). *Görüşlerim- I*. İstanbul: Ömer Lütfü Kitapevi.
- Arıkan, Z. (1985). Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde İzmir basını. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye ansiklopedisi* içinde (C.1).
- Aybars, E. (1998). *İstiklal mahkemeleri, C. I-II, 1920-1927*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi AİTT Enstitüsü Yayınları.
- Bayar, C. (1997). *Ben de yazdım, milli mücadeleye giriş*. İstanbul: Sabah Kitapları.
- Çoker, F. (1995). *Türk parlamento tarihi, TBMM I. dönem, C. III*. Ankara TBMM Vakfı Yayınları.
- İleri, R.N. (1994). *Atatürk ve komünizm*. İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Tinal, M. (2002). Atatürk'ün Dışişleri Bakanı Tefvik Rüştü Aras. *Türkler içinde* (C. 16, s.691-700). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Gülekli, N. C., & Onaran, R. (1973). *Türkiye birinci büyük millet meclisi 50. yıldönümü*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Tunaya, T. Z. (2000). *Türkiye'de siyasal partiler, C. 2*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tunçay, M. (1994). *Türkiye'de sol akımlar-II*. İstanbul: BDS Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 2. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 3. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 4. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 21. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 22. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMGZC. (1985). I. Dönem. C. 23. Ankara: İş Bankası Kültür Yayınları.
- TBMMZC. (1961). I. Dönem. C. 1. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1981). I. Dönem. C. 2. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1981). I. Dönem. C. 3. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1981). I. Dönem. C. 4. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1958). I. Dönem. C. 17. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1959). I. Dönem. C. 19. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1959). I. Dönem. C. 21. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1959). I. Dönem. C. 22. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1960). I. Dönem. C. 23. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1960). I. Dönem. C. 27. Ankara: TBMM Matbaası.
- TBMMZC. (1961). I. Dönem. C. 28. Ankara: TBMM Matbaası.